

Nutnost protipólu; periferie a střed

Rudolf Steiner

Věci, které odpovídají jistým impulsům, se dějí. Neboť ve světových dějinách a ve vývoji světa vládne nutnost. Ty věci se dějí. Ovšem dějí se tak, že tyto síly na sebe skutečně navzájem působí. Tak jako nikdy neexistuje pozitivní elektřina bez negativní, nýbrž navzájem na sebe působí protiklady s různými intencemi, je tomu tak i v dění spojeném s lidstvem. A právě když se na něco takového podíváme, musíme aplikovat pohled zbavený morálního hodnocení. Ten nás také ochrání před tím, abychom se ptali: Proč se jen má něco takového stát? - Posláním určitého živlu je prostě dáno, že se něco takového děje, a to, co se vytváří, se vytvářet musí. Musí tu však být také protivník, protipól, to, co působí proti takovéto věci. To tu také musí být. A když se teď na tu věc ještě jednou v širších souvislostech podíváme, uvidíme, že z periferie vychází působení, které jsme charakterizovali jako tyto tři články. Podívejme se nyní zpátky do středu. Je nutné, aby tu byl onen protivník, protipól, aby vždycky mohlo docházet k určitému brzdění. Toto brzdění je zrovna tak nutné, jako je nutné to druhé. A stejně jako to jedno nehaním, ani to druhé nechválím; popisují pouze impulzy, skutečnosti. Ani by mě nenapadlo, abych vyřkl morálně odsuzující soud o tom, co popisují přímo jako nutnost vyplývající z celého charakteru pátého poatlantského údobí. Dát světu materiální, industriální, komerční [*tj. obchodní*] kulturu přece není nic špatného, je to v zásadě nutnost. Avšak musí tu být protipól, neboť vývoj lidstva nemůže postupovat tak, že se evoluce bude ubírat prostě přímočaře. Musí na sebe narážet protiklady a v tomto jejich narážení se vytváří realita. A ve střední Evropě bylo vždy nutné nahromadění impulzů, které zčásti pracovaly s impulzy vyzářenými k periferii, způsobem, jak jsem ho již popsal, které však měly zčásti také osud v mnoha ohledech dokonce tragický, kdy se musely proti oněm impulsům postavit.

Tyto impulzy zajisté ze střední Evropy vyzařují a v mnoha ohledech se uplatňují na jiných místech. Kdo se však lépe podívá, najde ve střední Evropě přesto protipóly k impulsům, které jsem teď popsal. Uvědomte si totiž, že ve střední Evropě se nejprve objevila opozice proti kulticko-teokratickému živlu španělsko-italského jihu a že tato opozice dosáhla sice jistého vrcholu v Lutherovi, své největší hloubky však ve středoevropské mystice. Skutečně se zde slilo to, co není jen, řekněme, německé nebo jen germánské, nýbrž ve vzájemném propojení se středoevropským impulzem tu působí také impuls slovanský. Tady lidé nechtěli brát křesťanství podle papežsko-hierarchického impulsu, nýbrž chtěli, aby působilo právě to niterné, co bylo na jihu vyprázdněno. Savonarola byl prostě popraven. Tato niternost žila v Čechu Janu Husovi, stejně jako ve Viklefovi, vzešlém z germánsko-anglického prostředí, ve Zwinglim nebo v Lutherovi. Svůj hlubší živel však má ve středoevropské mystice, k níž má ostatně slovanský živel velmi blízko. A právě na těchto poměrech můžete vidět, jak se věci zvláštním způsobem naplňují. Střední Evropa s pronikajícím slovanstvím tu je totiž v jistém smyslu skutečně oponentem vůči periferii a slovanství působí - byť politicky dosud mnohdy nejednotně - společně se středoevropským živlem. A rovněž v okultním ohledu to působí úžasným způsobem společně.

Vidíme, že na jihu se víc a víc rozvíjí jistý materialistický ráz, který pak svého vrcholu dosahuje v lidech, jako je Lombroso. Vidíme, že tento materialistický ráz je i jinak na periferii určující. Zasahuje až do samotného spiritualismu, až k Oliveru Lodgeovi, o němž jsme nedávno mluvili. Na druhé straně však vidíme, jak se proti tomu staví to, co se emancipuje, a sice především vůči románsko-hierarchickému živlu. Za Keplerem, který je ve své podstatě německý, tu stojí Polák Koperník; za germánskými duchy tu stojí zvláště slovanští duchové. A řekl bych, že vidíme na fyzické pláni středo-evropsko-slovanské spojení: Hus, který je Čech, Koperník, který je Polák - stejně dobře bychom mohli zmínit jiné - tvoří na fyzické pláni

spojení. Vidíte však také, že ve střední Evropě slovanský živel srůstá s živlem germánským, vidíte východoevropský slovanský živel srůstající s Evropou. Vidíme to však pouze tehdy, sledujeme-li okultní poměry.

Abych uvedl pouze jeden případ: Galileiho duše opět ožívá v Rusu Lomonosovovi a Rus Lomonosov je v mnoha ohledech zakladatelem slovanské kultury na východě. Mezi tím spočívá duchovní svět, takže bychom mohli říci: Středoevropští Slované jsou ještě na fyzické pláni spojení s lidmi Západu. To, co se nachází za tím, je s lidmi Západu spojeno přes vyšší světy.

Pravdou ovšem je - a skutečně to říkám bez jakékoli pýchy, bez jakékoli nacionalistické manýry - že duchovní život, nakolik je pěstován jistými západními okultními bratrstvy, pochází ve skutečnosti ze střední Evropy. Podívejte se na to z historického hlediska. Robert Fludd: žák Paracelsa; Saint- Martin ve Francii: žák Jakoba Bohma. Budete-li hledat samotný původ hnutí, najdete ho ve střední Evropě. Ze Západu pochází organizace, začlenění do stupňů (jistě západní lóže udělují dvaadevadesát stupňů - uvažte, jak vysoko člověk vystupuje, jsou lidé s dvaadevadesáti stupni!), použití těchto věcí v politickém smyslu a přimíchávání jistých vnějších záležitostí.

Máme teď opět příklad, který je skutečně charakteristický a na který jsem vás již upozorňoval. Líčím to všechno jen proto, abych vás upozornil na objektivní stav věcí, tak jako se líčí přírodně-historické skutečnosti, nikoli z nějaké manýry.

Upozornil jsem vás, že teď vyšla kniha sira Olivera Lodge, v níž reprodukuje sdělení svého syna padlého na bitevním poli, sdělení, která obdržel prostřednictvím různých médií. Kniha tak výtečného učence vzbudí bezpochyby velký rozruch. Poté co jsem tuto knihu dostal, nemusím brát zpět nic z toho, co jsem vám před časem říkal. Říkal jsem, že se k tomu vrátím. Nejzávažnější důkaz, který sir Oliver Lodge uvádí, je tento: Konají se sezení s různými médii a [na nich] se manifestuje duše zemřelého Raymonda Lodge, padlého na bitevním poli. Ta ostatní sezení nepřinesla skutečně nic, co by nevěděl každý, kdo je s takovými věcmi obeznámen, a stěží by také udělala nějaký zvláštní dojem. Jedna skutečnost však na velkého učence sira Olivera Lodge, na celou jeho rodinu, která byla do té doby vůči takovýmto věcem velmi skeptická, přece jen silný dojem udělala. Na jednom sezení se totiž mluvilo o skupinové fotografii, na níž byl spolu s ostatními zachycen syn Olivera Lodge. Tato skupinová fotografie, která byla pořízena dokonce několikrát za sebou, byla popsána zhruba tak, že dotyčné osoby jsou sice vidět vždy na tomtéž místě, avšak v jiném rozložení, kdykoli se pořizovala nová fotografie; takže jsou vidět vždy tytéž osoby, avšak s různými gesty. Tuto skupinovou fotografii popsal Raymond Lodge prostřednictvím média na sezení, které se konalo v Anglii. O tomto snímku však sir Oliver Lodge ani jeho rodina nic nevěděli, neboť byl pořízen v posledním období života Raymonda Lodge na francouzsko-belgické frontě, načež ho Raymond Lodge odeslal svým příbuzným, ale do té doby ještě nedorazil. Prostřednictvím média tak byla popsána skupinová fotografie, která sice existovala, kterou však rodina, to znamená účastníci sezení, neznala, ale seznámila se s ní teprve poté, co byla médiem popsána.

Pro okultistické diletanty je to samozřejmě něco nesmírně přesvědčivého; co si má totiž člověk myslet, je-li popisován obrázek, skupinová fotografie, kterou na místě, kde se koná sezení, nikdo nezná? Rodina, účastníci sezení ji neznají a neznají ji samozřejmě ani média, neboť v Anglii zatím vůbec nebyla doručena a je stále ještě na cestě. Doručena byla až později. A přesto je podán velmi přesný popis toho, kde sedí Raymond Lodge, kde sedí ti ostatní, dokonce jak pokládá ruku na rameno kamaráda. Co by mohlo být přesvědčivější než toto? Jenže podívejte, tak jak to dělá sir Oliver Lodge, mohou tu věc interpretovat skutečně jen okultističtí diletanti. I kdyby totiž sir Oliver Lodge vůbec nic zvláštního nevěděl a jenom trochu prozkoumal literaturu, například u Schuberta nebo podobných lidí, kteří v Německu zhruba v první polovině 19. století ještě psali o takovýchto věcech, pak by našel množství příkladů toho, co je dobře známé každému pravému okultistovi: že již při utlumeném vědomí vidí lidé věci z budoucnosti. Nejjednodušším případem vidění budoucnosti je ten, kdy někdo v záchvatu somnambulismu vidí pohřební průvod, který se však bude konat až za několik dní; dotyčný ještě ani nezemřel, ale někdo už vidí pohřební průvod. Ten člověk vidí něco z budoucnosti. To je při utlumeném vědomí zcela běžné.

Uvažte tedy, co se stalo: Ve Flandrech byla pořízena fotografie, tato fotografie je na cestě do Anglie; pak přijde chvíle, kdy ji příbuzní uvidí, kdy vstoupí do jejich rozumu, kdy ji budou mít v myšlenkách. Médium tohle předem vidí jako obraz z budoucnosti. Jestli při tom předpoví, že vidí pohřební průvod, nebo jestli předpoví, že tato rodina dostane za několik dní skupinovou fotografii svého syna, fotografii, která bude vypadat tak a tak - pořád je to v podstatě jeden a týž jev. Byla pouze předpovězena budoucí záležitost. Je to fenomén. Kdyby tedy člověk něco věděl o opravdových okultních skutečnostech, nemohl by vytvořit takovéto interpretace. Celá tahle interpretace však vzniká v důsledku toho, že okultistické hodnoty, okultistické zákony jsou materializovány, že lidé nechtějí podstoupit vývoj, který vnitřním procesem chápe duchovní svět, ale že i to, co je spirituální, chtějí před sebou mít laboratorně, čistě materialisticky. Je to zmaterializování spirituální, kterého se dopouští i sir Oliver Lodge. Ale to je pouze příklad onoho způsobu, jak se postupuje se vším spirituálním. Tyto věci můžeme pozorovat, i když vidíme, jak to jde od Paracelsa k Fluddovi, od Jakoba Bohma k Saint-Martinovi; všude tu najdeme zmaterializování.

R. Steiner, přednáška z 8. ledna 1917 v Dornachu, in: Zeitgeschichtliche Betrachtungen. Das Karma der Unwahrhaftigkeit, II. díl, GA 174, str. 93nn. K Oliveru Lodgeovi viz též přednášku R. Steinera z 31. srpna 1923 v Penmaenmawru, in: Iniciační poznání, Fabula 2011, str. 236n.

Vidíme, že reinkarnace neprobíhá vždy a obecně tak hladce, jak se mnohdy předpokládá, nýbrž je-li éterné tělo zvláště cenné, pak je uchováno něco jako model, abych to vyjádřil obrazně, který je později dán jinému člověku. A tento případ není zas až tak vzácný. Leckterý prostý člověk může mít velmi cenné éterné tělo a toto tělo je uchováno. Ne všechna éterná těla se prostě zase rozplynou, nýbrž ta, která jsou zvláště použitelná, jsou přenesena na jiné lidi. Naprosto to ovšem není totéž Já, které obdrží toto uchované éterné nebo astrální tělo, nýbrž jiné ego, které s Já, jež mělo toto éterné tělo dříve, nemá vůbec nic společného. Tato skutečnost snadno zavdává příčinu k velkým omylům, je-li minulost člověka zkoumána nedokonalými jasnozřivými prostředky. Proto bývají okultní teorie o minulých životech lidí často zcela mylné. [...]

Existují i jiné příklady z pozdějších dob. V 15. století tak žila jedna pozoruhodná osobnost: Mikuláš Kusánský. Vidíme tu onen zvláštní případ, že tento muž svým bádáním takřkajíc připravil celé Koperníkovo učení z 16. století. V jeho knihách sice ještě není tak úplně zralé jako u Koperníka, nicméně vše podstatné z tohoto učení je v nich již obsaženo, což je skutečnost, která je pro obvyklé bádání zcela nevysvětlitelná. Skutečně bylo astrální tělo Mikuláše Kusánského přeneseno na Koperníka, třebaže Já Koperníka bylo zcela jiné než Já Mikuláše Kusánského. Koperník tím získal základy, veškeré přípravy svého učení.

Podobné případy se stávají častěji. To, co je zvláště cenné, se vždy uchová, nic se neztratí. Často tím však samozřejmě dochází k záměnám, zvláště tehdy, mají-li být minulé životy nějakého člověka vyzkoumány prostřednictvím špiritistických médií. Přenesení éterné- nebo astrálního těla na lidi žijící později se teď obvykle děje tak, že je-li přenášeno astrální tělo, zůstává v rámci téhož národa - tedy co do jazyka - zatímco éterné tělo může přejít do jiného národa.

Jiný charakteristický případ je ten následující. Zemře-li nějaká průkopnická osobnost, je její éterné tělo vždy uchováno. Na to existují umělé metody, které byly v tajných školách vždycky známé. Pro jisté účely v novověku tak bylo důležité, aby bylo uchováno éterné tělo Galileiho. Galilei byl velkým reformátorem mechanické fyziky a vykonal obrovskou práci, ba můžeme dokonce říci, že bez jeho objevů by mnohé ryze praktické vymoženky novověku vůbec nebyly možné, neboť veškerý pokrok techniky se opírá o Galileiho vědu. Takový Gotthardský nebo Simplonský tunel byl možný jen díky tomu, že Leibniz, Newton a Galilei rozpracovali vědu o integrálním a diferenciálním počtu, mechaniku a tak dále. I v případě Galileiho by tedy bylo v ekonomice přírody plýtváním, kdyby jeho éterné tělo jako nositel jeho paměti a schopností přišlo vniveč. Tak bylo toto éterné tělo přeneseno na jiného člověka. Tento člověk vzešel z chudé rolnické vsi a později se stal tvůrcem ruské gramatiky, klasické literatury:

Michail Lomonosov. Lomonosov však není znovu narozený Galilei, jak by se to možná mohlo povrchnímu bádání jevit.

R. Steiner, přednáška z 21. ledna 1909 v Heidelbergu, in: Das Prinzip der spirituellen Okonomie in Zusammenhang mit Wiederver- körperungsfragen. Ein Aspekt der geistigen Führung der Menschheit, GA 109, str. 16nn.